

Жертва любові

Олександр Гаврош

Олександр Гаврош

Жертва любові

1

– Ми, здається, проїхали, – блиснув зубами голомозий водій у темних окулярах, що надавали йому мафіозного вигляду, і, обернувшись, почав поволі здавати назад. – Так-так, це через кілька будинків, он біля тієї високої берези.

На неширокій вулиці, яка тепер служила за трасу, рух був вельми жвавий. Автівки з гуркотом пролітали то в один бік, то в другий поміж двома рядами хат, хатинок і палаццо, які закуталися в рятівну від спеки зелень. Адже село розташовувалося на узбережжі моря і давно було "землею обітованою" для численних одпочивальників, яким не по кишені курорти та санаторії. А тут, знявши кімнатку, можна було отримати те ж саме море і пляж за доступнішою ціною.

Голомозий прицмокнув язиком, глибоко видихнув повітря і вимкнув двигун.

– Приїхали! – підморгнув він тонкому, як тростина, білявому хлопчині на задньому сидінні і поклав руку на коліно жінці, що сиділа побіч нього. Та усміхнулася куточками уст, але її погляд ховався за чорними шкельцями окулярів. І тому в слові "Міша!", яке вирвалося з повних жіночих губ, не можна було без погляду прихованих сивих очей достеменно розібрати інтонацію: чи то грайливу, чи то застережливу, а то й – осудливу.

– Дід буде радий як слон. – Водій вискочив із автівки і заходився відчиняти багажник, де були гостинці з нагоди несподіваної зустрічі.

– Петре Юхимовичу! – загорлав гість із Одеси, несучи в руках велетенський кавун. – Зустрічайте подорожніх!

Пляшку горілки і м'ясні делікатеси, вже нарізані й акуратно запаковані в супермаркеті, ніяково тримав у руках білявий парубійко. Він помітно нітився, що видавало в ньому вчорашнього студента, і несміливо пройшов через відчинену металеву хвіртку на подвір'я. Попереду височів будинок незвичної в цих місцях форми. Це була явно нетипова споруда: простора, квадратна, з великим балконом, що виходив на вулицю, з декоративним оздобленням зеленою плиткою, яка застигла в геометричних фігурах на стінах. Загалом будівля справляла приємне враження, хоча й тягнуло від неї колишнім життям, не теперішнім.

Господар сидів на затишному подвір'ї в затінку виноградного листя у пластмасовому кріслі за таким же пластмасовим червоним столиком. Притримуючи однією рукою старі окуляри, він схилився над книжкою.

– Ви тільки полюбуйтеся, людині – вісімдесят п'ять років, а вона все ще продовжує працювати над собою! – гучно мовив голомозий. – Вічний учень, як казав уже не пам'ятаю хто.

Старий відірвав велику кулясту голову від книжки і спробував розгледіти своїх

гостей. Він уже давно недобачав.

- Не впізнали, Петре Юхимовичу? - голосно реготнув водій. - Значить, багаті будемо!

- Це ти, Мішо? - невпевнено перепитав господар, змахнувши рукою.

- А хто ж іще, пане Петре! - заходився обіймати голе старече тіло одесит, плескаючи по опущених плечах господаря. - Он гостей вам привіз: молоду художницю Тетяну й уявіть собі - журналіста, який візьме у вас інтерв'ю.

- Журналіста? - здивувався Петро Юхимович, і від хвилювання його нижня губа затряслася. - А для чого? Ти ж знаєш, що я давно поставив хрест на своїй долі.

- Ні-ні, пане Петре! Україна має знати свої таланти! Ваше життя є прикладом для всіх нас. - Міша задоволено ощирився.

- Так-так! - нарешті подала свій дзвінкий голосочок Тетяна, якій було вже за тридцять. Її видовжене доглянуте обличчя, капелюх із соломки, перев'язаний червоною стрічкою, легенька білосніжна сукня, що облягала розквітле тіло по формі, видавали в ній людину зі смаком. - Я давно хотіла з вами познайомитися, адже стільки чула про вас від Міші!

- Дуже приємно! - торкнувся простягненої м'якої жіночої долоні господар, і його голос аж зірвався на хрип. - Це велика радість для мене. Адже у нас майже ніхто не буває. Почувайтеся як удома!

- А це наша акула пера! - плеснув по плечу білочубого Міша, який у художницькому середовищі Одеси був відомий не стільки своїми картинами, скільки рідкісним талантом усе вирішувати і бути всюди за свого. Одне слово, незамінний діяч. Його і в спілку прийняли радше не за майстерність, а просто без Міші, як його всі попанібратськи кликали, було як без рук. Як хтось влучно підмітив: вміти жити - це теж талант.

- Степан, - офіційно представився хлопчина, кивнувши поважно головою.

- Петро Юхимович, - подав тремтячу руку старий. - Чи не замолода ваша акула пера? - блиснув посміх із сивих кущуватих брів.

- Пане Петре, це той випадок, коли кажуть: із молодих, та ранніх. Стьопа був на практиці в Одесі і так сподобався редакції, що його запросили на роботу. Тож сьогодні він працюватиме з вами. Буде досліджувати вашу творчість, так би мовити. А ми з Тетяною подамося на море. Я ще цього року й не купався порядно. Ви не проти, Танюшо?

Художниця знітилася і не знайшлася що одказати.

- То спочатку треба перекусити з дороги! - заметушився старий. - Оксано! Де ти там? У нас - гості!

Із кухні, що знаходилася в цокольному поверсі, вигулькнула голова дружини господаря. Літня жінка, але значно молодша від чоловіка, вийшла на подвір'я, витираючи спрацьовані руки білим вафельним рушником.

- Бачиш, не забувають старого, - зітхаючи, кивнув головою на прибулих Петро Юхимович. - Ану придумай нам щось до рота кинути!

На обіді, який затягся і був присмачений розсольником і численними тостами, що виголошував Міша, поки пляшчина білої цілком не спорожніла, було весело й гамірно. По-перше, в одесита рот не закривався, так і сипав різними байками та кумедними випадками з життя, а по-друге, господар справді виявився, попри свій поважний вік, людиною товариською і дотепною. Він сходився з незнайомими з перших слів, що виказувало в ньому чоловіка бувалого й мудрого.

Після третьої чарки сорокалітній Міша, який свою джентльменську увагу спрямував на сусідку Танюшу, під столом непомітно для інших поклав їй на коліно свою важку долоню. Вона її одразу і рішуче прибрала. Але коли одесит, зблиснувши золотим зубом і виголошуючи чергову здравницю "патріархові українського малярства", повторив спробу, Тетяна тільки сіпнулася й застигла непорушно, переповнена гарячою хвилю, що накрила її з головою.

Їй стало млосно, чи то від спеки у тридцять вісім градусів у тіні, чи то від непереборного бажання, що йшло від цього невгамовного чоловіка. Адже вона кілька років, як була розлучена, і тепер жила з матір'ю в маленькій квартирці у сусідній області. Дітей у них із колишнім так і не з'явилося, що, можливо, і було причиною їхнього невдалого шлюбу, який врешті-решт звівся до гаркання одне на одного та биття подарованих на весіллі сервізів.

Новоспечений журналіст хоч і випив одну чарку за знайомство, але уважно слухав і час від часу щось записував у синьому блокнотику. Схоже, це справді була майбутня акула пера, настільки вона зосередилася на роботі. Почувши щось незвичне, Степан широко розплющував очі, кумедно сіпав бровою і промовляв упівголоса: "Ого! Оце так!" – і шурхотів надгризеним олівчиком, аж вдавлюючи слова у розграфлені на клітинки сторінки.

По обіді Міша запитав господаря, чи ласкаво дозволять їм сьогодні тут заночувати, адже після такої бучної оказії він не ризикує сідати за кермо. А так вони ще й морем встигнуть натішитися – сьогодні ввечері й завтра вранці.

Петро Юхимович з розумінням посміхнувся:

– Аякже, Мішенько! Ночуйте, коли ласка! У нас якраз дві кімнати вільні.

Міша непомітно підморгнув Тетяні, від чого ту залила густа червона барва. Хвала Богу, що темні окуляри були поруч – на доладній русявій голівці, тож вона їх квапливо опустила на очі.

Після недовгого пообіднього сну, коли у найвищий градус спеки все довкола завмирає і лише повітря тремтить від південного сонця, гості й господарі затишного будиночку на вулиці Приморській приходили до тями.

Тетяна, що мала вищу художню освіту і пильно слідкувала за виставками й фаховими журналами, котрі можна роздобути у звичайному обласному центрі, здивовано розглядала кімнату, в якій лежала на широкому ліжку. А точніше – ковзала поглядом по двох десятках невеликих картин, якими були густо всіяні стіни. Судячи з

бронзових рамок, це були давні роботи господаря, але виглядали вони надзвичайно свіжо.

Хата під солом'яною стріхою, сільська піч із хлопчиком, вишивальниця у зеленій хустці, босоногий пастушок, автопортрет господаря, коли йому було удвічі менше літ, ніж сьогодні, – все це не давало погляду ковзнути байдуже по стіні. Воно зупиняло його давно зниклим світом і змушувало топтатися по полотнах, вишукуючи все нові й нові подробиці.

"Ти диви! Оце тобі дід!" – мовила про себе жіночка і, припіднявшись на лікті, оцінююче глипнула у дзеркало навпроти ліжка й заходилася поправляти зачіску. Тут її думка мимохіть торкнулася сильної, м'язистої фігури голомозого Міші, і в грудях їй знову стало гаряче. "От халепа! – зітхнула вона. – Він точно одружений, гульвіса клятий!"

Із-за стіни долинали голоси і гучний сміх одесита. Очевидно, всі вже попркидалися і жартували. За чверть години одесит із художницею попрямували вулицею до повороту, за яким курна польова дорога вела до моря. Воно було неподалік, і в повітрі вчувався його солений густий пах.

Натомість вчорашній студентик, поклавши перед Петром Юхимовичем чорний лискучий диктофон, влаштував йому справжній допит. Адже поки Міша, розморений горілкою і спекою, похропував, Степан, сидючи по-індуськи на сусідньому ліжку, строчив своїм недогризком запитання у блокнот. Вигляд юнак мав задоволений, ледь не тріумфуючий, адже відчував, що матеріал йому трапився незвичайний і стаття буде не просто вдала, а й певною мірою сенсаційна.

Господар мав чудову освіту: закінчив не тільки художнє училище, а й інститут у Москві. Його вчителями були визнані майстри пензля СРСР, лауреати всесоюзних премій, класики, чиї роботи покоїлися в музеях. Тож чому дивуватися, що картини Петра Юхимовича вражали яскравістю кольорів, соковитим мазком, якоюсь небуденною силою і світлістю.

Степан мнув свого білого чуба, і протягом їхньої двогодинної розмови його не покидала одна думка. Нарешті він зважився її висловити.

– Пане Петре, ваше життя таке цікаве, – почав він здалеку. – Вас долучали до роботи і в театрі, і навіть у кіно. Ви мали в Одесі чудову роботу, квартиру, але все покинули і перебралися сюди, на берег моря – подалі від мирської суєти. Я не можу зрозуміти однієї речі – чому про вас ніхто не знає? Адже ви – справжній скарб!

Видно було, що Степан розхвилювався. Його голос наприкінці зірвався на фальцет.

Петро Юхимович мовчав, прикривши велику голову з невеличкими залишками сивого волосся по боках порябілою від старості долонею. Його бліді губи з домішкою синюватої барви ледь помітно трусилися.

– Так, я знаю, що заслуговував на більше, – промовив стиха він. – Але не завжди так стається, як нам хочеться.

– Але чому ж менш талановиті за вас отримали і звання, і премії, а ви навіть не стали членом Співки художників?! Це ж несправедливо!

Господар усміхнувся. Наївність молодого новинаря обеззброювала.

- Мені завадила моя невіра у власні сили, - нарешті після паузи видихнув старигань. - Я весь час сумнівався: чи правильну я вибрав життєву дорогу? Чи вмію я малювати? Чи те малюю, що потрібно? Ви знаєте, що таке - постійно сумніватися?

Степан був заскочений запитанням, адже мав перед собою чітку візію власного життя і навіть поетапні кроки до сходження на омріяну вершину.

- Але чому?! - вигукнув він. - Чому ви сумнівалися? Адже у вас усе виходило! Ці роботи, - тицьнув він олівцем на стіну, на якій висіло кілька великих живописних полотен, - навіть мені, далекому від мистецтва, говорять про ваш талант. А Михайло з Тетяною від них просто у захваті!

- Сумніви! Сумніви пожерли моє життя, - зітхнув дід і махнув знесилено рукою. - Від цих сумнівів я втік аж сюди. Але від себе не втечеш! Поскидав роботи на горище і на довгі роки забув, що я - художник. Вирощував виноград, троянди, завів теплиці. Аж поки випадково не познайомився з Мішею.

- І він знову витягнув ваш талант на Божий світ! Так, пан Михайло розповідав нам цю трагічну історію. Казав, що чимало робіт попропадало під дахом від дощу і спеки.

Петро Юхимович мовчав, сумно хитаючи головою. Його зсутулене зів'яле стареньке тіло, схилене над столом (одягнутий він був лише в блакитні шорти і коричневі м'які капці), викликало жалість.

- Звідки у вас така нутряна невпевненість? Мусила бути якась причина! - допитувався Степан, увійшовши в раж. - Пригадайте дитинство! За Фрейдом, причина мусить критися саме там.

- Н-не знаю, - знизав плечима дід і замовк, втупивши погляд у невидиму точку.

На щастя, незручну паузу порушив сміх знизу. Це з моря поверталися купальники. Вони весело джерготіли, підіймаючись дерев'яними східцями, і з того, що Тетяна весь час жартома уникала руки Міші, який прагнув її обійняти, було ясно, що переповнений пляж відклав любовну інтригу бодай до вечора.

Степан невдоволено наморщив чоло і вимкнув диктофон. Петро Юхимович, зраділий такою несподіваною розв'язкою, плеснув у долоні:

- Ох, і намучили ви мене, Степанку! Ще нікому я стільки не розповідав про себе, як вам!

- А ми?! - вдавано-ображено зморщила милого носика Тетяна, спершись об одвірок. - Ми теж хочемо почути вашу історію!

- Тут без пляшки не обійтися! - підморгнув Міша і дістав із відтягнутої кишені шортів пляшчину червоного винця.

4

Ніч видалася задушною. Петро Юхимович прокинувся від шурхоту за стіною. Його часто мучило безсоння. Який там сон у такі роки? Він важко сів на ліжку і віддихався. За стіною хтось шепотів, вовтузився, наче відбувалася потаємна боротьба.

- Ти ж одружений! - долинув голос Тетяни.

- От балабол! - усміхнувся господар і поволі піднявся на тремтячі ноги. Він

увімкнув настільну лампу й почала папав із кімнати у коридор. Серед ночі він часто вставав, бо давно мучився простатитом. Жінка спала у цокольному поверсі, де було прохолодніше.

За стіною звуки одразу стихли. На зовнішніх дерев'яних східцях, зроблених, як і весь будинок, його вправними руками, Петро Юхимович присів. Несподівана думка, наче електричний заряд, проштрикнула мозок, і перед очима проплив давній спогад.

...Він, дванадцятирічний хлопчина, лежить із мамою в ліжку. (Чомусь вони спали саме так: молодший на два роки брат із батьком, а він – із ненькою.) Крізь невелике вікно у низькій хаті вже засівається Божа днина. У кімнаті, окрім стола, печі, де мати випікає раз на два тижні хліб, і довгої лади під вікном, у якій зберігається парадний селянський одяг, більше нічого нема.

Малий Петрик не спить і з жахом чекає ранку. Бо знову наробив шкоду. Він не знає, звідки це до нього вхопилося. Вже начебто старший легінчук, ходить до школи, де добре вчиться, аж тут така ганьба. Видав, це почалося відтоді, як тонував у ріці. З того часу, як тільки йому сниться вода, він...

Мати вже порається по хаті, з грюкотом соваючи горщиками. Жилавий висохлий батько з невеличкими чорними вусиками вже, певно, сперся на ковбицю і ріже дерево своїм теслярським інструментом. Замість лівої ноги в нього протез, який він власноруч вистругав із липи. Після тої зими, коли батько підслизнувся і розбив коліно об сокиру, що привело до гангрени (яке там лікування в домашніх умовах!), він іще більше затаївся й озлобився. І так небагатослівний, тепер він видавав хіба що накази: "Дай!", "Принеси!"

Мати була наче лагіднішою, але постійна боротьба за шматок хліба очерствила її душу. Вона нічого не знала в житті, окрім роботи. Хіба що той час, коли юнкою служила у міських панів, був для неї трохи світлішим і безтурботнішим.

- Ну доки будеш боки вилежувати? - гукає вона Петрику. - Диви, вже де сонце?

Хлопець чує її, але вдає, що спить, хоча повіки його дрібно тремтять. Може, сьогодні його пронесе?

- Петре, вставай! - кидається на нього менший брат, починає його шарпати, але за хвилину гидливо забирається геть.

- Мамо, він знову... - недомовляє Миколка.

- Що? - плескає долонями мати і рукою намагає тугого ремня, що висить на цвяшку біля вікна. - Ах ти ж сикля мала! То скільки я з тобою буду мучитися?!

- Мамко, не бийте! Я більше не буду, - схоплюється на рівні Петрик.

- То знову тепер мені солом'яник прати, а соломі - на гній?

- Мамко, я не винен! - випручується з міцних материнських рук хлоп'я, над яким уже занісся в повітрі ремінь. Але мати дужча.

За хвилю з хати чути ритмічне важке хекання, ляскіт грубої свинячої шкіри та голосне дитяче йойкання. Батько тільки сердито плює набік і ще лютіше заходжується стругати корито...

"Боже мій! Боже мій! - прошепотів Петро Юхимович, вражений здогадкою.

Тремтячою рукою він схопився за перило, пробуєчи піднятися, але ноги його не слухалися. – Мамо-мамо, що ж ви наробили?!"

Довкола заливалися цвіркуни. Із неосвітленої кімнати для гостей, де спала молода обдарована художниця Тетяна, ледь чутно долинали рівномірне поскрипування ліжка...